

Operacijski sistemi

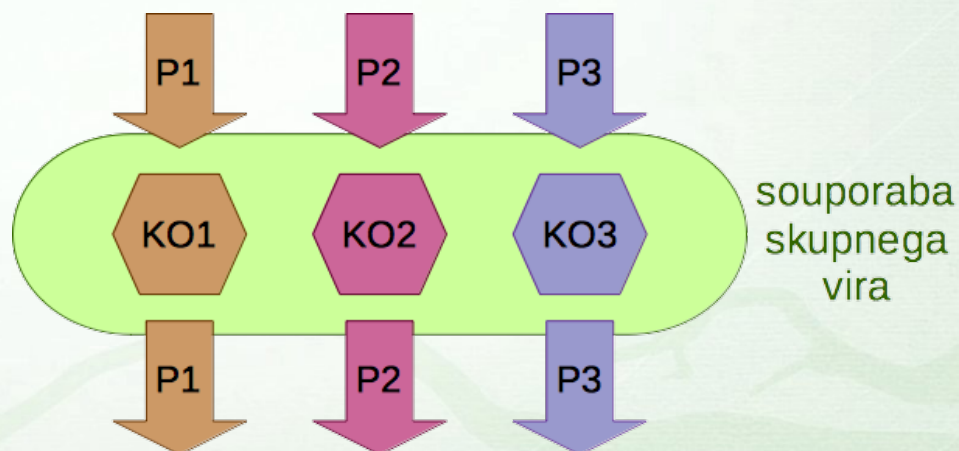
Vzajemno izključevanje

Vsebina

- Ključavnica
  - ključavnica, atomičnost
- Strojna izvedba
  - onemogočanje prekinitev, atomični strojni ukazi
- Programska izvedba
  - Dekkerjev algoritem, Petersonov algoritem
  - Lamportov pekarski algoritem
- Učinkovitost ključavnic

Ključavnica

- Ključavnica
  - osnovni mehanizem za zagotavljanje **vzajemnega izključevanja**
  - vzajemno izključevanje
    - v kritičnem odseku se sočasno nahaja le en proces
  - ključavnica ščiti odsek
    - vstop in izstop v odsek

Ključavnica

- Poskus izvedbe

```
fun lock_init(lock) is  
    lock = 0
```

```
fun lock_enter(lock) is  
    spin:  
        if lock == 1 then goto spin  
        else lock = 1
```

```
fun lock_exit(lock) is  
    lock = 0
```

```
fun lock_enter(lock) is  
    while lock == 1 do nothing  
    lock = 1
```

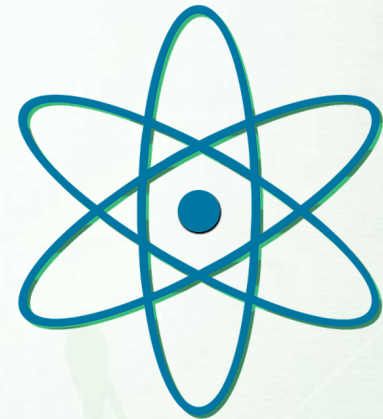

Kaj vse je
tu narobe?

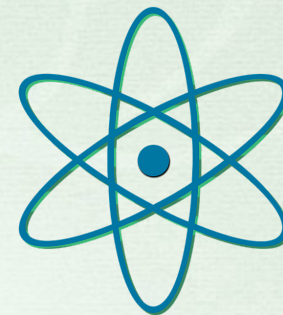
Ključavnica

- Kje je težava?
  - sočasnost preverjanja stanja ključavnice
  - ločenost nastavljanja stana od preverjanja
  - rešitev
    - atomarnost celotne operacije

```
atomic fun lock_enter(lock) is  
  while lock == 1 do nothing  
  lock = 1
```

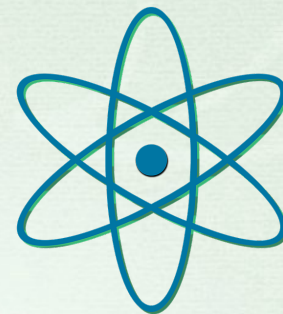
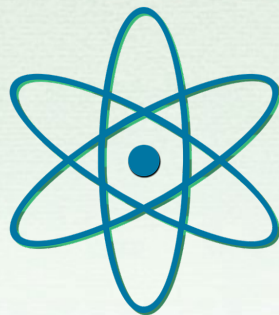

Ključavnica

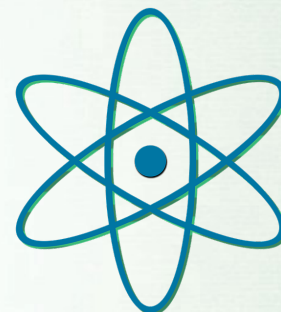
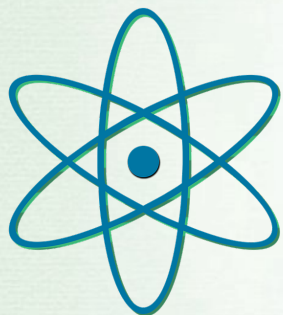
- Atomarna operacija
  - zaporedje enega ali več ukazov
    - dajejo vtis nedeljivosti
    - se izvede kot celota, ali pa se sploh ne izvede
  - izolacija od drugih sočasnih procesov
    - noben drug proces ne more prekiniti operacije ali imeti vpogleda v vmesno stanje operacije
  - vzajemno izključevanje
    - izvede se le ena naenkrat (več procesorjev)
  - obvoz predpomnilnika (več procesorjev)
    - zaradi usklajevanja vrednosti operanda
    - počasnejša operacija

Ključavnica

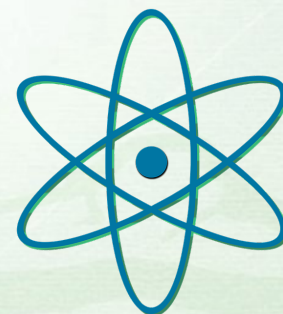
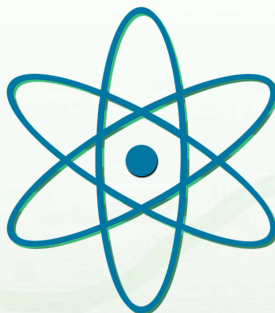
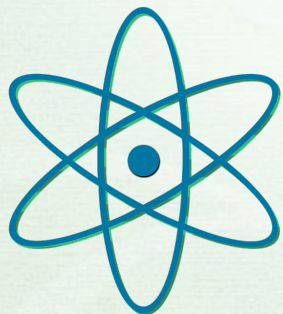

- Izziv

- strojnih ukazov `lock_enter` in `lock_exit` ni
- strojni ukazi (navadno) niso atomični

Kako zagotoviti
atomičnost
ključnih operacij?

Strojna izvedba

- **Onemogočanje prekinitev**

- izvedba

- **vstop** v KO: onemogočimo prekinitev
    - **izstop** iz KO: omogočimo prekinitev

// uporaba

CLI .... vstop v KO

... kritični odsek

STI ... izstop v KO

- **slabosti**

- uporaba privilegiranih ukazov
      - npr. x86: STI (omogoči), CLI (onemogoči)
    - **onemogoči večopravilnost**
      - če se kritični odsek zacikla, se zacikla cel sistem
    - **ne deluje na večprocesorski arhitekturi**
      - na ostalih procesorji so prekinitev še vedno mogoče

Strojna izvedba

- Namenski strojni ukazi
  - atomični strojni ukazi
  - načelo ključavnice
    - vstop: zaklepanje
    - izstop: odklepanje
  - **vstop**
    - dokler je zaklenjeno čakaj
    - vrteče čakanje (spin waiting, busy waiting)
  - **izstop**
    - enostavno prirejanje

```
// inicializacija ključavnice  
// skupna spremenljivka  
flag = 0
```

```
// vstop v KO: zaklepanje ključavnice  
fun enter() is  
    ... odvisno od ukaza
```

```
// izstop iz KO: odklepanje ključavnice  
fun leave() is  
    flag = 0
```

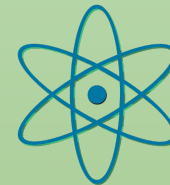
```
// uporaba  
enter() .... vstop v KO  
... kritični odsek ....  
leave() ... izstop v KO
```

Strojna izvedba

- **Ukaz: test & set**

- če je zaklenjeno, potem vrni `true`
- sicer zakleni in vrni `false`

```
atomic instruction test_and_set(ref val) is  
    if val then return true  
    val = true  
    return false
```



```
fun enter() is  
    while test_and_set(&flag) do nothing
```

Strojna izvedba

- **Ukaz: compare & swap**

- posplošitev `test & set`

testval = false
newval = true

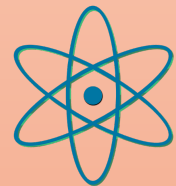
- če je trenutna vrednost enaka testni vrednosti, potem jo zamenjaj z novo vrednostjo
  - vedno vrne staro vrednost

atomic instruction `compare_and_swap(ref val, testval, newval)` is

`oldval = val`

`if val == testval then val = newval`

`return oldval`

fun `enter()` **is**

`while compare_and_swap(&flag, false, true) do nothing`

Strojna izvedba

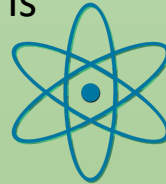
- **Ukaz: exchange**
  - zamenjava dveh vrednosti

atomic instruction exchange(ref a, ref b) is

t = a

a = b

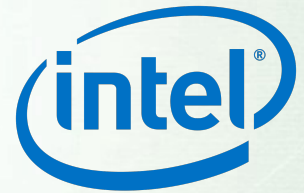
b = a

fun enter() is

key = true

do exchange(&flag, key) **while** key

Intel: XCHG

ARM: SWP

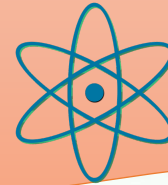

Strojna izvedba

- **Ukaz: fetch & add**

- poveča vrednost in
- vrne staro vrednost

atomic instruction `fetch_and_add(ref val)` is
oldval = val
val += 1
return oldval

fun `init()` **is**

`ticket = turn = 0`

fun `enter()` **is**

`myturn = fetch_and_add(&lock.ticket)`

while `lock.turn != myturn` **do** nothing

fun `exit()` **is**

`fetch_and_add(lock.turn)`

Ključavnica s
prepustnico

Strojna izvedba

- Namenski strojni ukazi

- prednosti

- rešitev deluje tudi na večprocesorskih sistemih
    - enostavnost izvedbe
    - podpora več kritičnim odsekom (več zastavic)

- slabosti

- vrteče čakanje zapravlja procesorski čas
    - možno stradanje
      - izbira vstopnega procesa je „naključna“ oz. odvisna od razvrščevalnika
    - možen smrtni objem
      - npr. P1 pridobi vir, prekine ga P2 z višjo prioriteto, ki gre v vrteče čaka, ker vira ne dobi

Programska izvedba

Algoritem je objavil
znani kolega Dijkstra.

- **Dekkerjev algoritem, 1968**

- prvi algoritem za reševanje KO
- dva procesa si predajata prednost
- vrteče čakanje

```
me = 0
you = 1 - me
shared entering = [false, false]
shared turn = you

fun enter() is
    entering[me] = true
    while entering[you] do
        if turn == you then
            entering[me] = false
            while turn == you do nothing
            entering[me] = true
        endif
    endwhile

fun leave() is
    turn = you
    entering[me] = false
```

Programska izvedba

preprostejši kot
Dekkerjev algoritem

• Petersonov algoritem, 1981

me = 0 oz. 1

you = 1 – **me**

shared entering = [false, false]

shared **turn** = **you**

fun enter() **is**

entering[**me**] = true

turn = **you**

while **entering**[**you**] **and**
        turn == **you** **do** nothing

fun leave() **is**

entering[**me**] = false

... P0: **me** = 0, P1: **me** = 1

... P0: **you** = 1, P1: **you** = 0

... deljena spr., začetek: nobeden ne želi vstopiti

... deljena spr., na potezi je drugi proces

... želim vstopiti

... dam **ti** prednost

... dokler želiš **ti** vstopiti in

... je **tvoja** poteza, **jaz** čakam

... ne želim več vstopiti

Programska izvedba

- **Petersonov algoritem, 1981**
  - vzajemno izključevanje z vidka procsa **P-me**
    - če je **P-me** v KO, potem je **entering[me] = true**
    - za **P-you** velja ena od možnosti

- ne želi vstopiti: **entering[you] = false**
- želi vstopiti: **entering[you] = true** in je predal prednost: **turn = me**, zato **čaka**
- želi vstopiti: **entering[you] = true** in še ni predal prednosti: **turn = you**, zato še ni prišel do while zanke

```
me = 0 oz. 1
you = 1 - me
shared entering = [false, false]
shared turn = you

fun enter() is
    entering[me] = true
    turn = you
    while entering[you] and
        turn == you do nothing

fun leave() is
    entering[me] = false
```


Programska izvedba

- **Lamportov pekarski algoritem**
  - za N procesov, princip oštevilčenih listkov

```
shared taking = [false, false, ..., false]
```

```
shared number = [0, 0, ..., 0]
```

```
me = zaporedna št. procesa
```

```
fun enter() is
```

```
    taking[me] = true
```

... dodeljevanje številke

```
    number[me] = max(number) + 1
```

... največja dodeljena številka + 1

```
    taking[me] = false
```

```
for  $j = 0$  to  $N - 1$  do
```

```
    while taking[ $j$ ] do nothing
```

... počakaj, da nit j dobi številko

```
    while number[ $j$ ] != 0 and
```

... če j vstopa in če ima manjšo številko, potem čakaj

```
        (number[ $j$ ] < number[me] or number[ $j$ ] == number[me] and  $j < me$ )
```

```
        do nothing
```

```
fun leave() is
```

```
    number[me] = 0
```

Učinkovitost ključavnic

- Mere zmogljivosti
  - **zakasnitveni čas** (latency)
    - čas za pridobitev proste ključavnice
    - optimalno: takoj izvedemo atomično operacijo
  - **čakalni čas** (delay)
    - čas za pridobitev ravnokar sporoščene ključavnice
    - optimalno: takoj pridobimo
  - **tekmovanje** (contention)
    - promet na (pomnilniškem) vodilu zaradi *atomične operacije* in *zagotavljanje koherentnosti predpomnilnika*
    - optimalno: nič

Učinkovitost ključavnic

- Izvedbe ključavnice

- osnovna različica

```
fun lock_enter(lock) is  
  while test_and_set(&flag) do nothing
```

- test + test and set

```
fun enter() is  
  while flag or test_and_set(&flag) do nothing
```

flag

... testiranje v predpomnilniku, vrtenje

test_and_set

... atomična operacija, dostop do glavnega pomnilnika

- + zakasnitev

```
fun enter() is  
  while flag or test_and_set(&flag) do  
    while flag do nothing  
    delay()  
  end
```


Učinkovitost ključavnic

- Se komu vrti?
  - **vrteča ključavnica** (spinlock)
    - porablja procesorski čas za čakanje

```
fun enter() is  
    while test_and_set(&flag) do nothing
```

- uporabimo `yield()` (če ga imamo)

```
fun enter() is  
    while test_and_set(&flag) do yield()
```


Učinkovitost ključavnic

- Bi kdo raje spal?
  - namesto vrtečega čakanja
naj nit raje blokira
  - Kdaj se nit zbudi?


```
fun enter() is
    while test_and_set(&flag) do
        wait_for_flag_to_be_changed()

fun exit(ref lock) is
    lock = 0
    wake_up_some_waiting_thread()
```